

»Ak öýli« □ ýaşlar harby birleşmesi

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

'Ak öýli' □ ýaşlar harby birleşmesi »AK ÖÝLI« □ ÝAŞLAR HARBY BIRLEŞMESI

Daşdan gelyän çozuşlaryň, howplaryň, hüjümleriň dynywsyzlygy türkmenleri harby guramaçylyga köp üns bermäge mejbur edipdir. Hut şonuň üçinem ähli erkek göbekli adamlary ýaş aýratynlygy boýunça böleklere bölüpdirler. Her bölegiň hem öz degişli ady bar:

Bäbek □ bir ýaşa çenli; çaga □ 1-6 ýaş;

Oglan □ 7-12 ýaş; ýetginjek □ 12-18 ýaş; jahyl □ 18-24 ýaş;

Ýigit □ 25-40 ýaş; orta ýaş □ 40-60 ýaş; goja 60 ýaşdan aňry.

Oglan ýetginjek derejesine ýetýänçä sünnet däbinden geçmeli. Sebäbi sünnet edilen oglan hakyky erkek kişi hökmünde görülyär. Şondan soň bu ýetginjek mal soýmaga we bilinde pyçakdyr gylyç götermäge ygtyýar berilyär. Ýetginjek mundan başga ýene bir däbi berjaý etmeli bolýar. Ýagny, onuň ilkinji gezek at üstüne çykyşy, at münşi dabaraly belleniýär. Oňa baýramçylyk lybasyny geýdirýärler, bilinden bolsa gülbendi pyçagyny asýarlar. Bu dabara bir gezekde obanyň birnäçe ýetginjegine bagyşlanýar. Ýaşulylar ilkinji at münen ýetginjegiň atasyna: »Bu gün seniň ogluň at üstüne çykýar, goý ol atdan ýykylmasyn. Batyr, mert urşujy bolup, öz ata Watanyňy, eziz halkyňy, ene topragy, perzentlerimizi gorap, olara penakär bolsun« diýip, ak pata berip, omyň edýär.

Ýetginjegi bu dabara gatnaşan märekäniň töwereginden birnäçe gezek aýlaýarlar. Oňa şondan soň alamançylyga gitmäge rugsat berilyär.

Her bir ýetginjek ýaşyna ýetenler öz derejelerindäki ýaşlar obşinalaryna ýygnaýarlar. İçinden mynasyp birini han saýlaýarlar we galanlary bolsa onuň nökeri bolýar. Olar gijelerine bir jem bolup oturyşma guraýarlar. Käwagtlar

kiçiräk çozuşlara gatnaşýarlar. Özlerinden uly urşujy esgerlere gije garawulçylyk çekmäge kömek edýärler. Güýçleriniň ýetdiginden goşuna dürli tarapdan ýardam berip durýarlar.

Jahyllyk möwritine ýetenleri ýaşulylar tarapyndan dürli babatda her hili synaglardan geçiripdirler. Şolaryň birem ojak gazmak. Olar birbada birnäçe ojagy gazmaly bolupdyrlar. Ýaşulylar gazylan ojaklary ýeke-ýekeden barlaýarlar. Ojaklary göwnejaý, dik hem tertip boýunça gazan ýetginjege: »Sen indi jahyl çykdyň, öýlenmäge rugsatdyr» diýip, ak pata berýärler.

Jahyllar ýörite döredilen harby birleşmäni □ »Ak öýli» toparyny düzüpdirler. Olaryň esasy maksady bolsa tutuş obany daşky duşmanlardan goramak eken. Golaý-goltumda, çöl ýerlerde mekan tutan »Ak öýlüler» käwagt özlerem kiçiräk çozuşlar edipdir. Bu topara girenleriň aýratyn ekerançylyga, ýere, mal saklamaga we suwa hukuklary bolmandyr. Olar öz taýpalarynyň, obalarynyň eklemeginde ýaşapdyrlar. Heniz öýlenmedik ýaşlar bu jemgyýetde esasy orunda goýlupdyr, ýagny, goşunyň özeni hasap edilipdir. Iň gyzykly ýeri hem, obşina ýaşlaryň otrýady babatda hiç hili jogapkärçilik çekmändir. Olaryň aýry-aýry söweşleri etmäge hukugy bolupdyr.

»Ak öýlüler» çalt hereket edýän 20-30 adamdan ybarat aýratyn otrýadlary düzüpdirler. Olar duşman goşunlarynyň ütüne ýyldyram çaltlygynda dökülip, ellerinden esasy ýüklerini, ýaraglaryny alypdyrlar, gykuwlaşyp, çar ýandan goh-galmagal döredip, garşydaşlarynyň sussuny basypdyrlar. Amatly pursat gelende-de duýdansyz söweşe giripdirler. »Ak öýlüleriniň» esasy wezipesi duşmany köpräk ara açmaga, başga ýere göçmäge purýja döretmek bolupdyr. Maşgalasy we hojalygy bolan ýigitler □ tejribeli urşujylar bolsa dem salymda meýletin goşuny aýaga galdyrypdyrlar. Türkmenleriň şunuň ýaly uruş tejribeleri öz kökünü gadymy skifler döwründen bäri alyp gaýdýar we ol XX asyra çenli dowam edipdir.

Öwez GÜNDOGDYÝEW.

Taryh ylymlarynyň kandidaty.

Esger gazet. 20.11.1997 ý. Taryhy makalalar